

ségben őket épp úgy foglalkoztatja a múlt, jelen és jövő, mint a kérdésről értekező Silling Istvánt. A történeti múlt XVIII–XX. századi alakulása, a gyarapodó, majd stagnáló magyar közösségek, felbolygatott etnikai térmozaik alakulása, változása, s mind ebben a falvak népének ön- és jövőképe rajzolódik ki.

Tulajdonképpen az e cikkben megkezdett gondolatmenet folytatása a vidék szét-szórt magyarjairól szóló következő írás. Szomorú és időszerű megállapítása a nyelvi és kulturális örökségvesztés XXI. századi kibontakozását példázza.

A szülőfaluról, Kupuszináról külön fejezetben, a szociográfia műfajában merítkezve rajzolja meg a falu Duna menti életét. A táji adottságokat a maga javára fordító, gazdálkodásába beépítő közösség élete mutatkozik meg Sillinget olvasva.

A *vándorélet* című írás egy család helykeresését, pionír szelleméből fakadó szétszóródását és lassan kihúnyó rokoni kapcsolatait, kötődéseit mutatja be.

A százéves sorsot leíró szociográfiai helyzetjelentése a kupuszinai Putri utca lakóit mutatja be 1910-re, 1938-ra és 2014-re főku-szálva.

Ebbe a fejezetbe illesztette be rokonsági kapcsolatokat taglaló írását, ami érthető, hiszen számos szociografikus elemmel találkozhat benne az olvasó, legyen szó komaválasztásról vagy akár annak szerepéről az emberélet fordulójában.

A fejezetet megint csak olyan írás zárja, amely inkább szociográfiára épülő életstratégiai elemzés, már a címe sokatmondó: *Földet vagy iskolát?*

A zárófejezet nyitótanulmánya a temp-lomtér identitást jelző díszítését mutatja be. Többek között azt a szokást, melyet főként a vallásos sokácok gyakorolnak, a templombelsőt háziszóttással borítva be. A közösségi fogadalmi szokások, valamint a nyugat-bácskai búcsúk elemzésekor képet kap az olvasó a táj etnikai hagyományainak vallási sokszínűségéről.

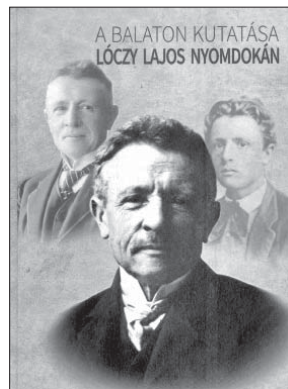
A zárótanulmány pedig a szakrális kis- emlékek világából idéz egy bánási példát, Németcsernye egykori temetőjének Szent- háromság-keresztjét.

(*Silling István*: Duna menti életünkről. Fo- rum Könyvkiadó. Újvidék, 2020. 189 oldal)

Klamár Zoltán

KITŰNŐ ÉS SZEMET GYÖNYÖRKÖDTETŐ KÖNYV A BALATON KUTATÁSÁNAK LEGÚJABB EREDMÉNYEIRŐL

Id. Lóczy Lajos és a Balaton neve örök időkre összeforrott. A kiváló tudós egyike azoknak, akik a legtöbbet tették, talán ő tette a legtöbbet a „*magyar tenger*” és környezetének tudományos megismeréséért és megismertetéséért. 1891-ben az ő kezdeményezésére és vezetésével alakult meg a Magyar Földrajzi Társaság Balaton Bizottsága a tó és környékének részletes és sokoldalú (természettudományi, történeti, művelődéstör- téneti stb.) tanulmányozása céljából. A mintegy 60 magyar és külföldi szakember közreműködésével két évtizeden keresztül id. Lóczy irányításával folytatott munkálatok tematikus összegzései az ő szerkesztésében *A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei* sorozat- címmel 1897 és 1920 között 32 kötetben (két térképpel), összesen mintegy 7000 oldal terjedelemben jelentek meg Budapesten magyar, Bécsben pedig német nyelven. E világviszonylatban is egyedülálló vállalkozásban a szervező- és irányítótevékenységen kívül közvetlenül az ő nevéhez fűződik a földtani kötet (*A Balaton környékének geológiai képződményei és ezeknek vi-*

dékek szerinti telepedése. I. köt. Első rész. Első szakasz. Budapest, 1913), *A Balaton-tó környékének részletes geológiai térképe* (M=1: 75 000, Budapest, 1920) szerkesztése és a monográfia-sorozat egyes kötetei alapján megírt, *A Balaton földrajzi és társadalmi állapotainak leírása* (Budapest, 1920) című könyv megalkotása, amelynek megjelenését már nem érthette meg.

Nagyon szerette a tavat és a tájat. 1892-ben Arácson egy kúriát vásárolt, onnan vezényelte a kutatásokat, és a Balaton iránti vonzalmának legfőbb bizonyítéka, hogy végakarata szerint e település temetőjében alussza örök álmát.

Az id. Lóczy Lajos halálának 100. évfordulója alkalmából napvilágot látott jelen kötet 41 szerző (Brezsnyánszky Károly, Budai Tamás, Cserny Tibor, Csillag Gábor, Demény Attila, Fodor László, G.-Tóth László, Gábris Gyula, Galambos Csilla, Gulyás Sándor, Harangi Szabolcs, Havril Timea, Héja Gábor, †Horváth Ferenc, Jakab Gusztáv, Katona Lajos, Kövér Szilvia, Mádlné Szőnyi Judit, Magyar Imre, Molnár Dávid, Nagyné Bodor Elvira, Németh Károly, Pósfai Mihály, Prónay Zsolt, Rusziczay-Rüdiger Zsófia, Sárdy Julianna, Sebe Krisztina, Serlegi Gábor, Shöll-Barna Gabriella, Síkhegyi Ferenc, Sümegi Balázs Pál, Sümegi Pál, Sztanó Orsolya, Szurominé Korecz Andrea, Tari Gábor, Timár Gábor, Tóth Ádám, Töröcsik Tünde, Varga György, Visnovitz Ferenc, Zlinszky András) 15 tanulmányát tartalmazza. Egy dolgozat (amelyet Cholnoky Jenő korabeli írása vezet be) id. Lóczy életét és munkásságát, egy másik a Balatont ábrázoló térképet mutatja be, a többiből a földtudományi kutatások legújabb eredményeit (földtani felépítés, fejlődéstörténet, szerkezeti felépítés, vulkanizmus, geomorfológia, ösföldrajz, a tó kialakulása, keletkezése, vize, iszapjának összetétele stb.) ismerhetjük meg – Lóczy Lajos (tegyük hozzá: és kortársai) nyomdokán, ahogy a kötet borítóján is olvasható.

Minden dolgozat elején (ötletes szerkesztői megoldásként) részletek olvashatók a monográfia-sorozat egyes köteteiből (Réthly Antal, Vitális István, Cholnoky Jenő, Makay Béla könyveiből), köztük id. Lóczy földtani művéből, illetve a fent említett összefoglaló munkájából. E részeket követi az új eredmények taglalása. E „szembeállítás”-ból kiderül, hogy Lóczy nem csupán a kor nemzetközi színvonalán teljesítette vállalt tudományos feladatait (ez önmagában is dicséretes lenne), hanem számos olyan megállapítást tett, amelyek egy évszázad múltán is érvényesek, igazak és/sőt kérdésfelvetései máig hatással vannak a földtudományi kutatásokra. Ha ehhez hozzávesszük egyéb tudói eredményeit, minden idők egyik legnagyobb magyar geológusai között kell számon tartanunk őt. Ha „*a legnagyobb magyar geológus*” kifejezés már nem lenne foglalt (Szabó József), alighanem az ő neve mellett állna ez a titulus. Egyetértünk Brezsnyánszky Károllyal, aki egy másik évfordulós megemlékezésben („*Hálát adok a sorsnak, hogy megengedte nekem a magyar tudományosságnak becsületet szereznem*”). Száz éve hunyt el Lóczy Lajos geológus és geográfus. Honismeret, XLVIII. 2020. 5. sz. [6–12.] 6.) a következőket írta: „*Kiváló tudós, felfedező utazó, egyetemi professzor, intézmények igazgatója, tudományos egyesületek vezetője, eredményes tudományszervező tevékenysége megismételhetetlen példaként áll az utókor előtt.*”

A sok új adatot, megállapítást tartalmazó, gazdagon (térképekkel, rajzokkal, archív és új fényképekkel, köztük id. Lóczyról elnevezett 15 fosszíliafaj színes fotójával) illusztrált kötet Horváth Ferenc geofizika-professzor ötlete volt, ő szánta e könyvet a nagy előd emlékének. A szerkesztést elkezdte, de befejezni már nem tudta, mert megakadályozta abban a kegyetlen halál. Babinszki Edit Horváth professzor szellemében, egykori tanára, valamint a téma és id. Lóczy emléke iránti alázattal és szeretettel folytatta és fejezte be a szerkesztés

munkáját – véleményünk szerint kitűnően. A műszaki szerkesztés, tipográfia és borító Palotás Klára, a képszerkesztés Piros Olga szakértelmét és ízlését dicséri.

A kiváló és impozáns kötet mind tartalmában, mind küllemében méltó az abban megidézett és az azt megálmódó nagy tudósok emlékéhez!

(*Babinszki Edit–Horváth Ferenc* [szerk.]: A Balaton kutatása Lóczy Lajos nyomdokán. Magyarhoni Földtani Társulat, Budapest, 2020. 339 oldal)

Hála József

MONOGRÁFIA A MOLDAVI MAGYAROK PÁRVÁLASZTÁSÁRÓL, HÁZASSÁGÁRÓL ÉS GYERMEKVÁLLALÁSÁRÓL

„*Beadta a nyakát a járamba*” – ez jutott eszembe, amikor Halász Péter pusztinai *nyírászás* borítójú kötetét elolvastam. A kötet anyagát a szerző szinte egy életen keresztül gyűjtötte, írta, jegyezte. Halász Péter fiatal kora óta foglalkozik a moldvai magyarok műveltségével, mindig is kötődött valamilyen szinten hozzájuk. Minden szabadságát a moldvaiaknál töltve, sokszor nehézségekbe ütközve járta a falvakat, így alkalmá adódott beépülni a közösségeikbe és más szemüvegen keresztül is látta az első pillantásra sokszor láthatatlant. A lelket is segítségül kell hívni ahhoz, hogy a kutató több mindenhez közelebb kerüljön. Ilyenkor merülnek fel az újabb és újabb kérdések, amikre csak később érkezik a válasz.

Halász Péter könyve az élet körforgásnak minden zezugát igyekezett bejárni, megfigyelni és leírni. Mert aki egyszer megszületik, annak Isten előbb-utóbb kirendeli a párját és ennek révén ismét élet születik: „*az ember élete egy körforgás, tulajdonképpen mindegy, hogy hol kezdünk bele*” – írja a szerző a bevezetőben. A könyv címe kapcsán pedig megjegyzi, hogy „*az emberélet fordulójának láncolata ebben a formában*

nem is fogalmazható meg egyértelműen a néprajztudomány szaknyelvén, ezért szívem szerint ezt az irodalmibb csengésű címet adtam munkámnak... mert hát erről lesz szó...”

Az olykor igen olvasmányos, élethűen leíró részek hatására gondolatban már az otthoni tájakon, az eseményeken és a szereplők között érezhettem magam. „*Ez a monográfia azonban nemcsak végigkíséri az ember életét a kisgyermekkorai játszadózástól, szeretősdtől, a bimbózó érzelmektől, a ki- és beteljesedésen keresztül a gyermekáldásig, akiknek felnövésével aztán újraindul, ismétlődik a kör; hanem azokat az erőket is keresi, vagy legalábbis keresni próbálja, amelyek a körforgások során igazítják, lendítik, segítik vagy fékezik a sorsát.*” Halász Péter kötetéből kiderül, a moldvai magyarok életéhez számos hiedelem és archaikus elem tartozik, és az emberi élet körforgásában oly sokszor a bű, a bánat és a nyomorúság is helyet kap, és kíséri végig azt. A moldvai magyarok világa igen összetett, hiedelmekben gazdag és kifürkészhetetlen. És ettől a világtól, életmódtól az archaikusság és a nyomorúság elválaszthatatlan: ma is előttem él anyóm házának képe, ahol a kékre festett falak között, a kicsiny ablakokkal ellátott alacsony szobákban, a nyolcgyermekes családban egyaránt volt jelen a szeretet, az öröm, a munka és olykor a keserűség.

A szokásmonográfia nagyszerűen öszszegezi mindazt, amit egy kutatónak tudni lehet és tudnia kell egy közösségről. A magyarországi születésű szerző útja 1966-ban kezdődött, amikor először utazott Moldvába és azóta életének jelentős részét ennek a magyar népcsoportnak szentelve figyelte, megélte és gyűjtötte mindennapjaik, ünnepeik és az életfordulójukhoz fűződő szokásait. Ma már családtagként is jelen van a moldvaiak életében, és jártassága, ismerete nem csak egyetlen településre terjed ki, hanem a Szeret és a Tázló mentén élő, és nem utolsósorban az „északi csángó” közösségekre is. Gondos és szakszerű összeállítását történelmi visszatekintés indítja, így vezeti